

Tradició del treball del guix

Vilobí del Penedès

Ubicació

Comarca: Alt Penedès
Lloc/Adreça: Terme de Vilobí del Penedès
Emplaçament Terme de Vilobí del Penedès

Coordenades:

Latitud: 41.39012
Longitud: 1.66358
UTM Est (X): 388269
UTM Nord (Y): 4582927

Classificació

Número de fitxa 08304 - 92
Àmbit: Patrimoni immaterial
Tipologia Tècnica artesanal
Estil / època: Antic Medieval Modern Contemporani
Estat de conservació Dolent
Notes de conservació: Caldria fer un esforç de conservació d'aquesta tradició artesanal i industrial.
Protecció Inexistent
Ús actual: Sense ús
Titularitat Pública

Fitxes associades:

[Pèlag D](#)

[Pèlag A](#)

[Pèlag B](#)

[Pèlag C](#)

[Pèlag E](#)

[Magatzem de guix](#)

Autoria de la fitxa Raquel Valdenebro Manrique

Data de registre de la fitxa: dj., 08/01/2004 - 01:00

Descripció

El procés d'extracció i elaboració del guix es va fer fins al segle XX de manera molt artesanal, sense canviar pràcticament res en la seva tècnica. Malgrat que a finals del segle XIX van apareixer un espais anomenats fàbriques que van substituir els antics forns i molins, el sistema i la tècnica era pràcticament la mateixa. Només a partir del 1966 amb l'aparició dels forns rotatoris el sistema es va modernitzar substancialment.

Extracció: En principi el guix s'arrancava de la guixera de forma molt manual, amb pics, xapos i pales. La pedra era sempre arrancada en bancs, a fi de poder anar escal·lant pel pèlag. La única variació que es va incloure al segle XX en el procés d'extracció, va ser la utilització de dinamita que permetia arrancar el mineral mitjançant barrinades. Malgrat tot, sempre calia acabar d'arrancar-lo per mitjans manuals. El transport es va fer fins a mitjans del segle XX en carruatge, i després en camions.

Cuita: Un cop arrancada la pedra es col·locava en sacs, i es duia al forn, on s'efectuava la cocció en forns. Dintre dels forns, es col·locava una capa de pedra de guix, i una capa de trocs (fogots) de llenya, una altra capa de pedra de guix, i una altra capa de trocs o fogots de llenya, fins que s'omplia el forn. La última capa era de pedra, a fi d'assegurar que la cocció quedava ben tapada. La cocció durava unes dotze hores aproximadament, fins que el guix es deshidratava. Fins al segle XIX la cocció s'efectuava en forns tradicionals, construïts a l'entorn de les guixeres, aprofitant el pendís del terreny. Consistia en una cavitat de forma circular anomenada caixa, dins on s'aixeca per tot el voltant una gruixuda paret feta de pedres en sec, que un cop s'aforava a arran de terra, seguien amb el mateix paredat ordinari però molt més guixut. Es cobria generalment amb volta, i es deixava una boca per on s'introduïa el guix i el combustible. A sota, i aprofitant el pendent de la muntanya, es deixava una petita cavitat coberta amb una volta rebaixada per guardar la llenya. Normalment al costat del forn s'ubicava un espai destinat a molí. A finals del segle XIX i amb la instal·lació de fàbriques, el guix es traslladava en carruatge o bé amb camions (al segle XX) a dites fàbriques, on es trobaven els forns. Malgrat l'aparició d'aquests edificis anomenats fàbriques, el sistema de cuita continuava sent el mateix. La única diferència era que els forns eren molt més grans, i en podia haver més d'un. Normalment a les fàbriques, cada dia es feia una formada, mentre que als forns tradicionals devia fer-se de forma ocasional.

Els forns continuaven funcionant amb llenya. Eren els anomenats “fogots” o troncs que es cremaven. Per tant, paral·lelament a l'activitat guixera, hi havia una altra indústria derivada de la necessitat de combustible. Normalment eren els pagesos de les poblacions veïnes (Guardiola de Font-Rubí, La Llacuna etc. propietària de bosc, que quan feien la neteja dels seus boscos, tallaven el trocs a una mida assequible, i els venien per les guixeres. Hi havia per tant una serie de persones a Vilobí, que es dedicaven a “Traginar Fogots”, és a dir, a anar a buscar i comprar troncs a les poblacions veïnes, per traslladar-los en carruatge i vendre'ls a les fàbriques de guix”. El consum de fusta era considerable, ja que s'acostumaven a cremar uns 300 fogots en cada fornada, i s'ha de tenir en compte que s'acostumava a fer una fornada diària.

A partir del 1966 i amb la fusió de les fàbriques, es van abandonar els forns de llenya per forns rotatoris.

Moldre: Un cop el guix estava cuit s'havia de moldre. Fins a l'aparició de les fàbriques l'espai per moldre acostumava a trobar-se al costat del forn. Es tractava d'un espai cobert on es disposava un corró trapezoidal amb un eix, lligat a un pal fixe per una banda, i a un animal per l'altre, que al donar voltes movia el corró sota el qual s'havia col·locat el guix, i l'esmicol·lava.

Observacions:

Els treballadors no hi tenien cap advocació especial, ni mantenien costums particulars propis. Al ser un tipus de treball que no requeria cap eina especial, no s'ha conservat res relacionat amb el treball de les guixeres, a banda de les restes arquitectòniques. Només es conserva un antic corró de moldre al

museu de geologia. A l'Arxiu històric Comarcal de Vilafranca del Penedès es conserva una pel·lícula que documenta el treball del guix l'any 1983. (Cont. Descripció): Aquest guix esmicol·lat queia per un forat a un espai inferior o s'acumulava. Allà es garbellava amb un garbell per triar la part més fina, i esposava en sacas. Amb l'aparició de les fàbriques el guix es treia del forn, i allà mateix s'esmicol·lava amb un molí de martell. D'allà es col·locava en sacs, primer de yuta i després de paper.

Una altra de les empreses subsidiàries del guix, va ser la de sacas de paper. Als anys vuitanta hi va arribar a haver tres fàbriques de sacs de paper, de les quals avui dia només en resta una.

Magatzematge: Un cop s'havia molt i carregat en sacs, en època de les fàbriques el guix era transportat al magatzem. En aquests cas encara es conserva l'antic magatzem de guix dels anys vint i trenta compartit per diverses fàbriques. Més modernament, les fàbriques ja posseïen els magatzems dins les seves instal·lacions.

El treball de guix també creà unes dinàmiques laborals i socials al terme de Vilobí. De fet, només un grup de persones treballaven de forma constant a les fàbriques de guix. La majoria d'elles ho feien de forma ocasional, combinant els treballs agrícoles amb el treball a les guixeres. Era un treball exclusivament masculí, i eren normalment un o dos homes de la família, que aprofitant el descans o les èpoques de poca feina agrícoles, s'empleaven a temporades, o bé alguns dies a la setmana, a les fàbriques per treure un sobresou. De tots era conegut, que les millors feines (el forn i el molí) era reservat a les persones habituals, deixant el treball més dur (degut a la climatologia exterior) als eventuais. En èpoques de ple estiu o ple hivern, el treball als pèlags era molt dur per l'extrema calor o fred. (Cont. Història): El pèlag de la Coma era explotat per Yesera de Vilobí. El pèlag Montserrat, era explotat per l'empresa Roig i Moratal S.L. I el pèlag anomenat La Nueva, era explotat per l'empresa Ines Domènech. Algunes d'aquestes fàbriques tenien el pèlag arrendat, d'altres el tenien en propietat. Cap al 1960 es va produir una nova fusió, donant com a resultat dues empreses anomenades Yesos de Vilobí i Gyps S.A. Aquestes dues empreses es van tornar a fusionar l'any 1967 en una gran firma anomenada Vilovigyps, S.A. , propietat d'una empresa britànica, que agrupava altres explotacions guixeres de Catalunya i Espanya com la de Santa Maria de Montbuí (Anoia) i Sorbes (Almeria). Fins aquests moments el procés de fabricació del guix era encara molt artesanal a base de forns de llenys. Va ser en aquests moments (1966) quan es van introduir els forns rotatius. Aquesta empresa va funcionar fins els anys noranta, en què va ser tancada definitivament. Donava feina a unes 85 persones, i fabricava una variada gamma de productes destinats a paraments interiors, ornamentació, escultura, fabricació de motlles, guix de pintor, coles, adobs per l'agricultura etc..Actualment resten com a únic testimoni d'aquesta indústria, a més dels pèlags, un antic magatzem compartit per diverses fàbriques originari dels anys vint, les restes de l'antiga fàbrica de Mirabent S.L. camuflats dins el museu de Geologia, i el gran edifici industrial abandonat, que es destinava a fàbrica.

Història

L'explotació dels jaciments de guix al terme de Vilobí es remunta amb seguretat al període ibèric i romà. La proximitat d'aquestes canteres explicaria l'abundància de jaciments ibèrics i romans en un entorn pròxim a les guixeres. El mateix topònim Vilobí, procedeix del llatí "Villa albiní", pel fet d'estada la població principal al pujolet de mineral de guix.

Certament, l'explotació del mineral degué continuar fent-se durant els primers segles de l'Edat Mitjana i al llarg de tota aquesta. És en aquest període que ja trobem les primeres referències documentals. En un document del 1013, Geribert i Eiga, permuten un alou situat al comtat de Barcelona, a la Marca Inferior, terme i accés d'Olèrdola, al lloc anomenat Llitrà, al comte de Barcelona. Aquest alou confronta a llevant amb l'alou de Geribert; a migdia amb la Via Calçada que va a Tarragona; a ponent amb l'alou que fou d'Erimany i amb la via i va fina a la riera de Llitrà; i a tramuntana amb la munya de la "guissera", alou de

Gondebau, al terme de Pacs. A canvi ells ofereixen al comte un alou a Avinyonet. (LLORAC, 1991:58). El 1066 en un contracte de venda fet entre Albert Berenguer i Ramon Berenguer I El Vell, en el lloc anomenat Torre Dela, al terme d'Olèrdola, es diu que limita a occident amb la "Guixera" (LLORAC, 1991:58). Indubtablement aquests dos documents esmentats fan referència al lloc de Vilobí i a les seves guixeres, que sens dubte al segle XI ja eren explotades. Al fogatge del 1553, apareixen antropònims com Pere Carbó de les Guixeres i Pere Marroquí de la Guixera. En arribar al segle XVII la documentació ja és molt més abundant. Així el 1664, Jaume Olivella de Vilobí, ha llogat una guixera a Jaume Sogàs pel termini d'un any i dóna de lloguer 4 lliures i 10 sous. El 1682, dit Olivella també ha llogat una guixera a Toni Caldes pel termini d'un any, donant-li com a lloguer 2 lliures i 5 quarteres de guix picat. El 1683, també dit Olivella ha deixat mestall espeltós a Jaume Carbó de les Guixeres. També el 1684 Jaume Olivella ha llogat una guixera a Maria Masa (muller d'en mas) per un any i mig, pel preu d'una lliura i sis sous. (LLORAC, 1991:58). Malgrat tot segurament fins aquests moments l'explotació del guix es feia d'una manera molt artesanal i en petites proporcions. No és fins el segle XVIII que no apareixen testimonis d'una explotació més industrial. Així, el 1734, al cadastre del repartiment personal dels habitants de la quadra de Vilobí, s'esmenta un tal Josep Sogas, el qual diu que té una fàbrica de guix. Aquesta proporció devia anar augmentant, de tal manera que Madoz, al seu "diccionario", diu que la part muntanyosa és arbolada de pins i alzines i pedres de mineral de guix. La geografia General de Catalunya dirigida per Carreras Candi, diu que la seva única indústria són les explotacions de les guixeres, comentant l'existència de set forns de guix al terme (LLORAC, 1991:59).

Durant el segle XX la indústria del guix anà prosperant molt degut a l'augment de la construcció. Fins al 1940 eren moltes les petites fabriquetes de guix que hi havia al terme. Aquestes, poc a poc van anar patint un procés de concentració fins que a la dècada dels anys cinquanta del segle XX, es van fusionar en quatre grans fàbriques. Cadascuna d'elles tenia en exclusiva l'explotació d'una cantera. Així, el pèlag anomenat Torrello era explotat per l'empresa Mirabent S.L.

Bibliografia

- "Bosc Verd organitza una passejada amb bici als estanys de les guixeres de Vilobí" a El 3 DE VUIT, divendres 16 de maig de 1997.
- HERRANDO S.(2002) Diagnosi del medi natural dels pèlags de Vilobí del Penedès. Propostes per a la preservació, la gestió i la recuperació del pèlags. Servei d'Acció Territorial. Àrea d'espais naturals. Diputació de Barcelona. Barcelona.
- LLORAC I SANTÍS S. (1991) Vilobí del Penedès. Passat i present. Ajuntament de Vilobí del Penedès.
- MATA-PRELLO J.M. (1998) "Recorregut geològic i minerològic per l'Alt-Penedès i per la comarca de l'Anoia" a Revista Gran Penedès nº 57, p.17
- MONTSERRAT I DOMINGO J.M. (1997). "Hipòtesi sobre el guix de Vilobí" a Miscel·lània penedesenca 1995. Vol XXII. I.E.P. Vilafranca del Penedès. pp.7-20.
- ORTI CABO F. PUEYO MUR J.J.(1976). Yeso primario y secundario del depósito de Vilobí (provincia de Barcelona. España). Instituto de investigaciones geológicas. Diputación de Barcelona. Vol.XXXI. Noviembre
- ROMEU J (1996) "Els quatre estanys de Vilobí configuren un espai amb un gran potencial biològic" a El 3 DE VUIT, divendres 1 d'agost de 1996.
- SANS ROVIRA M.(1987): "Els afloraments de guix a Vilobí del Penedès" a Gran Penedès nº 7. p. 9. I.E.P. Vilafranca del Penedès.

